

Семанюк Віта

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ НА РОЗВИТОК ОБЛІКОВОЇ ТЕОРІЇ

Формування інформаційного суспільства супроводжується фундаментальними трансформаціями господарської діяльності, змінами основних факторів виробництва, формуванням інституційного середовища в економіці. Разом з тим, слабкий рівень розвитку інституційного середовища в Україні приводить до слабкої мотивації підприємств, низького рівня інноваційності і вимагає пошуку нових та пристосування існуючих інститутів до реальної соціально-економічної ситуації.

В цьому аспекті система обліку в Україні також потребує адаптації до сучасного стану та розвитку економіки і суспільства. В процесі еволюції та модернізації облікової системи необхідно дослідити інституційну теорію економіки та оцінити її вплив на зміну теоретичних основ обліку, оскільки існує протиріччя між існуючим і необхідним рівнем розвитку теоретичних положень і науково-методичного забезпечення обліку в нових інституційних умовах. Існує також потреба в адаптації понятійного апарату обліку в аспекті розвитку інституційно-еволюційної теорії економіки, вивченні досвіду зарубіжних країн щодо інституціоналізації облікової системи та її розвитку, а також існуючих концепцій і технологій здійснення інституційних перетворень в обліку, дослідження умов функціонування і динаміки облікової системи, розробка відповідного інструментарію з врахуванням змін інституційних перетворень, визначення перспективного напрямку розвитку обліку на основі інституційного підходу, удосконалення основних положень і концепцій обліку на теоретико-методологічній платформі інституційного підходу. Наукові дослідження у сфері обліку завжди повинні враховувати зв'язок з економікою та менеджментом, адже облікова інформація є основою прийняття рішень, а отже має вплив на функціонування всієї економічної системи підприємства.

Професор Г. Г. Кірейцев підкреслює інструменталізм інституційної теорії для бухгалтерського обліку, зазначаючи, що ні теорія ні практика не класифікують витрати на трансакційні і трансформаційні [1, с. 63]. Важко не погодитися з думкою Легенчука С.Ф. про те, що інституційної теорії обліку не може бути, але інституційний підхід до вивчення теоретичних основ обліку може стати відправним пунктом подальших наукових досліджень [2].

Зрозуміло, що інституційної теорії обліку бути не може, а лише використання інституційного підходу в теоретичних дослідженнях та вивчення теорії обліку у світлі інституційної теорії економіки, на доцільність якого вказують рекомендації Світового банку щодо політики України у сфері бухгалтерського обліку та аудиту [3]. У працях Л.Чайковської інституціоналізація обліку розглядається як процес гармонізованих концептуальних, правових, організаційних, технологічних та ін. системних перетворень в обліковій системі, перехід до перспективної системи. У світлі інституціоналізму, облікову систему можна розглядати як економічний інститут, що пройшов значний еволюційний шлях розвитку і представляє систему теоретико-методологічної концепції та практичних інструментів формування інформації про господарську діяльність суб'єкта для потреб користувачів [4].

Теоретична основа розвитку обліку як науки, в контексті інституціоналізму, це цілісна сукупність ідей, принципів, концепцій, інструментів, правил і механізмів, які визначають умови функціонування облікової системи та створення інформаційних ресурсів. Функціонування системи обліку з позиції інституціоналізму передбачає безперервний її розвиток через процес підготовки і реалізації стратегічних рішень, спрямованих на досягнення поставлених перед системою цілей в довгостроковому періоді, і забезпечення адаптації системи до змінних умов через удосконалення (зміну, еволюцію) її якісних характеристик. Облік ми розглядаємо як відкриту та здатну до еволюції систему, яка в процесі інституційних перетворень та в своєму безперервному розвитку циклічно проходить 2 взаємопов'язані рівні / етапи (рис. 1).

Рис.1. Циклічний розвиток обліку в контексті інституціоналізму

СЕКЦІЯ 1

Розвиток економічних теорій у подоланні світової економічної кризи та роль бухгалтерського обліку: проблематика міждисциплінарних досліджень

На першому етапі формується певна сукупність ідей, правил, механізмів, інструментів, які визначають і формують основу (стержень) інституту. Це рівень інституційного розвитку, де формується бачення, базові ідеї, концепція, а також інституційні обмеження. Процес інституційних змін відбувається безперервно і розвивається, як правило, на основі механізмів самоорганізації.

Вивчення облікових процесів у зв'язку з соціальними, правовими, політичними та ін. явищами і процесами дозволяє визначити інституційне середовище обліку. Ідентифікація облікової системи на основі інституційного підходу дозволяє виділити інституційні ознаки, які можна поділити на базові (характерні для всіх інститутів) і специфічні (відображають особливості облікової системи.) це дасть можливість ввести стандартний облік в більш складний соціально-культурний контекст і проаналізувати глибинні, змістовні механізми його розвитку на перспективу [4, с. 19]. Дослідження інституційного середовища дозволить забезпечити створення умов для її функціонування облікової системи і розвитку перспективних напрямів досліджень. Нові умови функціонування і розвитку обліку формують сьогодні загальну концепцію інституціоналізації облікової системи, яка об'єднує нову філософію обліку, ідеологію розвитку його інститутів, зростання ефективності управління підприємствами через розвиток сервісної та консультаційної функцій обліку, розвиток кадрового ресурсу і облікової науки.

Таблиця 1

Інституційне середовище облікової системи та фактори, що визначають її перетворення

Рівень	Фактори, що визначають зміни
Мікрорівень (підприємство)	- Потреби зовнішніх користувачів - Потреби внутрішніх користувачів - Вимоги держави та фіскальних органів - Поява нових об'єктів обліку - Невизначеність середовища та зростання ризиків - Етика, психологія, філософія
Мезорівень (держави)	- Економічна і соціальна політика держави - Міжнародне співробітництво - Менталітет - Рівень регулювання системи обліку - Фіскальне навантаження
Макрорівень (світове товариство)	- Міжнародна політика у сфері обліку - Міжнародні стандарти, норми і правила - Сучасні облікові технології і методи - Глобалізаційні тенденції - Пріоритет соціальної відповідальності - Розвиток теоретичних концепцій економіки

На основі проведеного дослідження динаміки інституційного середовища функціонування обліку можна запропонувати концепцію розвитку облікової системи на основі інституційного підходу, який в широкому розумінні являє собою сукупність поглядів на проблеми розвитку обліку і охоплює всі зміни у сфері стратегії, виробничих процесів, структури і культури певного соціально-економічного інституту.

Список використаних джерел

1. Кірейцев Г.Г. Развитие бухгалтерского учета: теория, профессия, межпредметные связи: Монография. / Г. Г. Кірейцев. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 236 с.
2. Легенчук С.Ф. Классификация теорий бухгалтерского учета [Электронный ресурс] / С.Ф.Легенчук – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2010_3/23.pdf
3. Звіт Світового банку про стан дотримання стандартів та кодексів у сфері бухгалтерського обліку та аудиту (A&A ROSC), 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://www.worldbank.org/ifa/rosc_aa_ukr_ukr.pdf
4. Чайковская Л.А. Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология): автореф. диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук: спец. 08.00.12 “Бухгалтерский учет, статистика” / Л.А.Чайковская – Москва, 2007. – 57 с.

